

Una súplica adreçada pels andorrans a les Corts Generals de Montsó (any 1585)

Carles Gascón i Chopo

Doctor en Història Medieval. Tècnic de Patrimoni Cultural al Consell Comarcal de l'Alt Urgell. Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell. carles_gascon@hotmail.com

Resum

Una súplica adreçada pels andorrans a les Corts Generals de Montsó (any 1585).

A les Corts Generals de Montsó, del dia 24 de novembre de 1585, fou llegida una súplica adreçada per escrit per part del conjunt dels habitants de les Valls d'Andorra representats d'un Síndic, per la qual se sol·licitava el restabliment d'un antic privilegi que havia deixat de complir-se.

Resumen

Una súplica dirigida por los andorrans a las Cortes Generales de Monzón (año 1585).

En las Cortes Generales de Monzón, del día 24 de noviembre de 1585, se leyó una súplica dirigida por escrito de parte del conjunto de los habitantes de los Valles de Andorra representados por un Síndico, en la que se solicitaba el restablecimiento de un antiguo privilegio que había dejado de cumplirse.

Résumé

Un plaidoyer adressé par les Andorrans aux Tribunaux Généraux de Monzón (année 1585).

Aux Tribunaux Généraux de Monzón, le 24 novembre 1585, fut lue une requête adressée par écrit par tous les habitants des Vallées d'Andorre, représentés par un Syndic, demandant le rétablissement « d'un ancien privilège qui avait cessé » d'être respecté.

Abstract

A plea addressed by the Andorrans to the General Courts of Monzón (year 1585).

In the General Courts of Monzón, on November 24, 1585, a written plea was read by all the inhabitants of the Valls d'Andorra, was presented by a Sindic, requesting the re-establishment of 'an old privilege that had ceased to be fulfilled.

En els diversos territoris que constituïen la Corona d'Aragó, les corts configuraven des de l'edat mitjana el terreny de joc que aplegava el rei i els representants dels estaments que conformaven el cos polític de cadascun d'ells, amb una funció cabdal des del punt de vista legislatiu. Es convocaven a instàncies del monarca per sol·licitar una contribució econòmica als seus súbdits, els quals, a canvi, reclamaven una sèrie de concessions al seu senyor. Dins dels territoris peninsulars de la monarquia hispànica, el seu pes polític i la seva influència variaven notablement en funció de la tradició parlamentària de les grans unitats històriques que la configuraven, de manera que tenien una posició molt més forta als territoris de l'antiga Corona d'Aragó que a Castella.¹

No obstant això, el rei Felip II no va ser gaire procliu a convocar les Corts Generals de la Corona d'Aragó, a diferència del seu pare, molt més atent a les susceptibilitats dels seus súbdits llewantins. Felip II, el rei Prudent, considerava la convocatòria de Corts com una simple ocasió per recaptar diners, que en el cas dels territoris de la Corona d'Aragó no solien destacar per la seva quantitat i, al seu parer, no compensava les despeses i les incomoditats del viatge, ni les àmplies concessions polítiques exigides a canvi dels subsidis. D'aquesta manera, i per disgust dels seus súbdits aragonesos, valencians i catalans, les Corts Generals de la Corona d'Aragó només foren convocades en dues ocasions al llarg

1. John H. ELLIOTT, *La España Imperial, 1469-1716*, Barcelona: Círculo de Lectores, 1996, p. 93-94 i 106-108.

de tot el seu regnat, la primera vegada l'any 1563 i la segona i darrera l'any 1585.²

Les Corts Generals que són objecte d'atenció d'aquest article, les de 1585, foren convocades des de Saragossa el 30 d'abril d'aquell mateix any i s'obriren a Montsó —ciutat prou cèntrica dins de l'àmbit de la Corona d'Aragó com per ser un emplaçament còmode i habitual en la celebració d'aquest tipus d'esdeveniments— el 27 de juny següent, enmig d'un cerimonial protocolari que fou, de fet, l'únic acte comú que aplegà tots tres territoris constitutius de la Corona: els regnes d'Aragó i de València i el Principat de Catalunya. A partir d'aquí, cadascun d'ells celebraria per separat les seves respectives sessions sense desenvolupar cap producció legislativa comuna,³ fet que no deixa de ser un perfecte reflex de l'extrema descentralització de les tres unitats constitutives de la Corona ja des de l'edat mitjana. La celebració d'unes Corts Generals atreia la presència d'una munió de particulars, entitats i representants que aprofitaven la presència del rei i dels procuradors estamentals per fer sentir les seves súpliques particulars, que sovint eren incorporades en els processos i, en alguns casos, en els privilegis concedits.⁴ En aquest sentit, en la sessió del braç eclesiàstic de les Corts del Principat de Catalunya del dia 24 de novembre de 1585, fou llegida una d'aquestes súpliques, adreçada per escrit a les Corts per part del conjunt dels habitants de les Valls d'Andorra,⁵ degudament representats per la figura d'un Síndic, el nom del qual no s'especifica,⁶ per la qual se sol·licitava un privilegi específic a les Corts o, més concretament, el restabliment d'un antic privilegi que havia deixat de complir-se. El document de la súplica estava encapçalat per un extens preàmbul en el qual els andorrans descrivien àmpliament la naturalesa geogràfica, jurídica i social de les Valls i dels seus habitants que, des del punt de vista del coneixement històric, tenen la mateixa rellevància, si no

més, que la pròpia naturalesa del privilegi sol·licitat, i ja avancem que concedit, ja que ens transmet d'una manera extensa la visió que tenien els andorrans d'ells mateixos en un moment històric, finals del segle XVI, que no figura precisament entre els més treballats de la historiografia d'Andorra. Aquest és el principal punt d'interès de la present aportació.

L'objecte de la súplica

Amb la súplica, els andorrans pretenien que les Corts del Principat alliberessin totes les famílies de les Valls del pagament de les càrregues que gravaven el pas de mercaderies des de Catalunya, si més no de tots aquells productes que fossin per al seu consum propi sempre que no els mercadegessin amb tercers. Es tractava d'una qüestió que tenia el seu origen en temps medievals, amb un primer contenciós documentat l'any 1369,⁷ que naixia d'una sèrie d'innovacions impositives i fiscals introduïdes durant el regnat de Pere el Cerimoniós (1336-1387) per organitzar la recaptació dels subsidis extraordinaris que demanava el monarca als seus súbdits en un període de singular activitat bèl·lica. Aquesta recaptació s'havia d'articular al voltant d'un nou organisme que havia de funcionar com a delegació permanent de les Corts Catalanes, anomenat Diputació General de Catalunya, també conegut amb el nom de la Generalitat de Catalunya. Per atendre les enormes necessitats recaptatòries, la Diputació del General va emetre deute públic, garantit sobre el producte del nou impost de les generalitats, que gravava diversos conceptes, entre ells la importació i l'exportació de béns i mercaderies des de Catalunya, amb una taxa anomenada dret d'entrades i eixides.⁸ Aquesta era la càrrega de la qual els andorrans demanaven ser afraquits.

2. *Ibidem*, p. 308.

3. Montserrat BAJET ROYO, «Les Corts Generals de Montsó 1585: la normativa aprovada», *Ivs Fvgit*, 10-11 (2001-2002), p. 871-872.

4. Sebastià SOLÉ I COT, «Juristes a les Corts Catalanes de l'edat moderna», *Ivs Fvgit*, 10-11 (2001-2002), p. 747.

5. Vegeu l'apèndix del present article.

6. EVA SERRA I PUIG (COORD.), *Cort General de Montsó (1585). Montsó-Binèfar. Procés familiar del braç eclesiàstic*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia i Interior, 2003, p. 371.

7. Ignasi J. BAIGES; MARIONA FAGES, *Diplomatari de la vall d'Andorra. Segle XIV*, Andorra la Vella: Govern d'Andorra, 1993, doc. 64, p. 171-172.

8. Ignasi J. BAIGES; CARLES GASCÓN, *Consell de la Terra. Els orígens*, Andorra la Vella: Consell General del Principat d'Andorra, 2019, p. 56-57.

Tenint en compte que aquest dret d'entrades i eixides només havia de ser carregat als productes que creuaven la frontera del Principat de Catalunya cap a terres considerades estrangeres, tant d'anada com de tornada, en quin lloc deixava això als andorrans en relació amb els seus veïns del sud? En el decurs d'aquest contenciós, ja al segle XIV, l'argumentari desplegat per la Diputació del General afirmava que els andorrans estaven subjectes al comte de Foix, que era vassall del rei de França, i que mai no havien pagat contribucions a la Diputació del General per finançar els guerres del rei d'Aragó,⁹ de manera que, tot i considerar-los súbdits del rei d'Aragó, establien que eren aliens a la jurisdicció de les Corts Catalanes i de la Diputació del General i, en aquest sentit, havien de ser considerats estrangers a tots els efectes i, per tant, subjectes a l'impost d'entrades i eixides, tal com passava amb aragonesos i valencians.¹⁰ Per la seva part, els andorrans argumentaven que eren vassalls del rei d'Aragó i que formaven part del Principat de Catalunya, i que la seva inhibició a l'hora de contribuir al sosteniment de les campanyes reials responia a una sèrie de privilegis i immunitats específics.¹¹ Tot i no especificar en cap moment de quins privilegis i immunitats parlaven, es remetien implícitament al privilegi atorgat pel rei Pere el Catòlic al Bisbe d'Urgell l'any 1213, pel qual els homes de l'Església d'Urgell, amb inclusió explícita dels veïns de les Valls d'Andorra, eren considerats exempts dels impostos del monedatge, del bovatge i de qualsevol altra exacció comtal o reial a perpetuïtat.¹² L'existència a Andorra d'una còpia d'aquest privilegi, elaborada l'any 1312, és prou significativa de l'interès dels andorrans per reivindicar-ne el seu contingut ja a principis del segle XIV, i hi van recórrer per evitar el pagament del dret d'entrades i eixides, malgrat que era un impost inexistent en el moment de la seva concessió.

El contenciós plantejat per la Diputació del General sobre

el pagament del dret d'entrades i eixides per part dels andorrans durant el darrer terç del segle XIV estableix el marc general de la súplica dels andorrans de 1585 a les Corts de Montsó, segons recullen en la seva referència al privilegi d'immunitat atorgat pel rei Joan I l'any 1390, que figura en la lletra adreçada als estaments aplegats a les esmentades Corts. Realment, el privilegi en qüestió fou atorgat pel rei Joan I a Saragossa, el 26 de setembre de 1391, en el qual deixava clar que els andorrans estaven exempts de pagar l'impost de les generalitats, concretament el dret d'entrades i eixides.¹³ En aquest sentit, els suplicants de 1585 reivindicaven que aquest privilegi de Joan I s'havia deixat d'aplicar o s'havia perdut per la força que tenia la Diputació del General davant dels andorrans, i demanaven que es tornés a aplicar.

Andorrans del segle XVI: un autorretrat

L'extens preàmbul que acompanya la súplica de 1585 ve a ser una carta de presentació que exposa les peculiaritats geogràfiques, jurídiques i socials de les Valls d'Andorra davant dels representants de les Corts. Té el gran interès d'oferir una visió d'allò que era l'Andorra del segle XVI, elaborada pels mateixos andorrans amb la finalitat de donar a conèixer la seva realitat al grup dels prohoms catalans que representaven els seus respectius estaments a les Corts i, sobretot, de contextualitzar la seva súplica. Comença aquest preàmbul amb una breu descripció geogràfica, que situa les valls andorranes entre els comtats de Cerdanya i de Foix, el vescomtat de Castellbò i «lo territori de la Ciutat de Urgell», que cal identificar amb els espais jurisdiccional del Bisbe d'Urgell ubicats al sud del Runer, començant per Argolell i Arcavell, que limiten físicament amb Andorra, atès que, en sentit estricte, l'àmbit jurisdiccional de la ciutat de la Seu d'Urgell no pujava més al nord que el pont de Sant Esteve i quedava, per tant, a més de vuit quilòmetres al sud de l'actual frontera. Així

9. I. BAIGES; M. FAGES, *Diplomatari de la vall... op. cit.*, doc. 64, p. 172.

10. *Ibidem*, doc. 95, p. 218.

11. *Ibidem*, dos. 64, p. 172.

12. Martín ALVIRA, *Pedro el Católico, Rey de Aragón y Conde de Barcelona (1196-1213). Documentos, testimonios y memoria histórica*, t. 6, Saragossa: Institución Fernando el Católico, doc. 1522, p. 1548-1549.

13. I. BAIGES; M. FAGES, *Diplomatari de la vall... op. cit.*, doc. 96, p. 219-220.

mateix, aquesta descripció geogràfica recollia l'emplaçament físic de les valls al vessant sud dels Pirineus, obertes cap a Espanya, on vessen totes les seves aigües. També, d'una manera més implícita, el preàmbul recull l'articulació interna del territori en dues valls, que hauríem d'identificar amb la Valira del Nord, per on s'accedeix al port de Siguer i al comtat de Foix, tal com s'especifica, i la Valira d'Orient, que comunica amb el port de Fra Miquel, més conegut actualment com a port d'Envalira, que situa a les envistes del coll de Pimorent i de l'indret anomenat Avet Coronat, situat al límit entre el comtat de Foix i el de Cerdanya.¹⁴

La descripció dedica una part important a determinar la realitat jurisdiccional de les Valls, marcada per la condició de Cosenyoriu que les situa sota la jurisdicció temporal del Bisbe d'Urgell i del Comte de Foix, d'acord amb allò que estableix el pariatge de 1278, al qual s'hi refereixen amb el nom de «concòrdia entre ells [el Bisbe i el Comte] feta de molt temps». Algunes de les peculiaritats derivades d'aquest règim específic són recollides també al text, com ara la presència a les Valls d'un Veguer i d'un Batlle per cada Cosenyor i l'existència d'un Jutge i d'un Notari que representen tots dos Senyors de manera indivisa, i que són elegits per cadascun d'ells en anys alterns. Els homes d'Andorra tenien l'obligació de pagar cada any la quèstia, també de manera alterna, a un i altre senyor. Tal com ja reflectia l'acord de 1278, el producte de la quèstia diferia en funció de si era satisfet al Bisbe d'Urgell, amb un topall de 4.000 sous melgoresos, o al Comte de Foix, sense cap mena de límit.¹⁵ En la súplica de 1585 aquestes quantitats estan convenientment actualitzades, però en essència, respecten aquest repartiment desigual de 1278: el topall del Bisbe és de 232 lliures i el Comte de Foix segueix sense presentar cap topall, per bé que diu el document que sol acordar amb els andorrans una quantitat que oscil·la entre

les 500 i les 600 lliures. D'una manera similar, i també segons la lletra de l'acord de 1278, el producte de les causes de la justícia secular es repartia de manera desigual entre tots dos senyors: tres quartes parts per al Comte de Foix i l'altra quarta part pel Bisbe d'Urgell. Aquesta desigualtat en el repartiment de tributs i emoluments es compensava, fins a cert punt, amb el fet que el Comte de Foix reconeixia tenir les Valls com a feu del Bisbe d'Urgell i, si bé els successius Comtes de Foix mai no tingueren gaire interès a expressar el seu vassallatge vers els Bisbes i a la pràctica es tendiria cap al principi d'igualtat entre tots dos Cosenyors,¹⁶ aquesta era una qüestió de la qual encara hi havia plena consciència l'any 1585, com es pot comprovar.

Un dels aspectes més destacables de la carta és el manifest pel qual els seus autors afirmen que «estan los poblats en dites valls en neutralitat», en el sentit que no poden prestar servei d'armes a favor del Bisbe d'Urgell contra el Comte de Foix, ni a la inversa, segons una clàusula pròpia del Pariatge de 1278.¹⁷ La dada no és menor, perquè és la primera vegada que apareix el concepte de *neutralitat*, així, amb totes les lletres, aplicat a Andorra, més de cent seixanta anys abans de figurar al títol del *Manual Digest* d'Antoni Fiter i Rosell, i més o menys en paral·lel als primers esments d'aquest mateix concepte aplicat a Suïssa, amb la diferència que la neutralitat suïssa no implicava una política comuna dels cantons de la Confederació Helvètica, atès que cada cantó es reservaria la sobirania en matèria de la seva política exterior fins a 1848.¹⁸ En el cas d'Andorra, la súplica de 1585 no limitava la neutralitat a una qüestió entre el Bisbe d'Urgell i el Comte de Foix, sinó que l'ampliava al cas que hi hagués guerra entre França i Espanya, posant les bases de la seva posterior concepció de la neutralitat davant d'aquests dos grans estats. En el moment de la celebració de les Corts

14. LLUÍS OBIOLS PEREARNAU, «La vall de Querol al segle XVI: persones, mercaderies, idees i conflictes», *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 2016, p. 114.

15. CEBRIÀ BARAUT, *Cartulari de la vall d'Andorra. Segles IX-XIII*, segona edició, Andorra la Vella: Arxiu Nacional d'Andorra, 2005, doc. 129, p. 319.

16. ROLAND VIADER, *L'Andorre du IXe à XIVe siècle: montagne, féodalité et communautés*, Toulouse: Presses Universitaires du Mirail, p. 207-208.

17. C. BARAUT, *Cartulari de la vall d'Andorra... op. cit.*, doc. 129, p. 321.

18. HANS ULRICH JOST, «Origines, interprétations et usages de la 'neutralité helvétique'», *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, 93 (2009), p. 5.

de Montsó, el rei Enric III de Navarra encara no era rei de França —ho esdevindria l'any 1589 amb el nom d'Enric IV— i, per tant, no es poden justificar amb aquest motiu les pretensions andorranes de neutralitat entre Espanya i França. Més aviat, caldria remetre-ho al privilegi atorgat per l'emperador Carles V als andorrans l'any 1538, en el qual els autoritzava el comerç amb França de totes aquelles mercaderies no prohibides, tant en temps de pau com en temps de guerra —en el moment d'atorgar-se el privilegi, l'emperador Carles estava en guerra amb França per la successió de Milà arran de la mort del duc Sforza— en atenció a les moltes necessitats que, segons els andorrans, tenia la seva terra i els seus homes, i a la seva dependència del comerç amb França per poder sobreviure.¹⁹

La carta recollia també altres aspectes de les formes de vida dels andorrans que, d'una manera més o menys implícita, subratllaven la pobresa de les Valls i l'enormitat de les seves necessitats que feia dependre la seva supervivència física del pas franc de mercaderies i bestiar cap a un costat i l'altre de les seves fronteres. La lletra insisteix en la condició pagesa dels seus habitants, en la seva estreta dependència d'una agricultura i una ramaderia adaptada a les condicions imposades per la muntanya que, en els mesos d'hivern, implicava la hivernació d'una part dels seus ramats a la plana d'Urgell i, per tant, la seva integració a les rutes transhumants que creuaven Catalunya, i de la necessitat de garantir l'entrada de mercaderies a Andorra tant des del nord com des del sud, per abastir-se de productes de primera necessitat —el document deixa entreveure que parlen de roba, entre altres aspectes— que Andorra no produeix. La inexistència de castells, fortaleses ni de cap residència aristocràtica («casa de gentil homo»), segons es desprèn d'un dels acords recollits a l'anomenat *Segon Pariatge*,²⁰ és un aspecte del preàmbul de la súplica que serveix per insistir en la naturalesa pagesa —i per tant modesta— dels habitants de les Valls, un aspecte que encara el trobem subratllat en el

tancament de la carta, que recull la pèrdua de les antigues franqueses obtingudes pels andorrans davant dels oficials de la Generalitat, «per ésser lo poder dels oficials del General de Cattelunya molt gran y los poblats en dites valls de Andorra pobres y de poca resistència y no avesats a plets y qüestions».

Des del punt de vista estrictament eclesiàstic, declaren formar part del bisbat d'Urgell i pagar delmes i primícies a l'Església d'Urgell. Aquests pagaments, junt amb el producte de la quèstia, és l'única imposició a què estan obligats els habitants de les Valls. En aquest sentit, destaca l'afirmació que la responsabilitat de la cura d'ànimes correspon a vicaris perpetus i no pas a rectors, pel fet que les parròquies d'Andorra estan unides a la mensa episcopal. En aquest sentit, tot i que la súplica no s'estén més en aquest aspecte, sabem que aquesta peculiaritat responia al fet que el Bisbe d'Urgell era considerat el rector de totes les parròquies de les Valls, i era ell qui nomenava aquests vicaris perpetus i qui els pagava el salari del seu patrimoni. Només l'església de Santa Coloma, tot i ser considerada sufragània de Sant Esteve d'Andorra la Vella, era regida per un rector, que era la mateixa persona que el vicari perpetu de l'esmentada parroquial de Sant Esteve. Aquest fet acreditava l'origen diferenciat d'aquesta església, relacionada amb una fundació directa dels primitius comtes d'Urgell.²¹

Així mateix, i sense apartar-nos dels aspectes eclesiàstics, afirmen els andorrans pertànyer al districte del Tribunal de la Santa Inquisició de Catalunya des de feia poc temps. L'existència d'aquest districte responia a la profunda reforma de la Inquisició medieval duta a terme en temps dels Reis Catòlics, a partir de 1479 en què, molt especialment el rei Ferran II d'Aragó, pretengué refundar aquesta institució en un sentit molt més centralitzat i subordinat a la Corona. D'aquesta manera, fou establerta la figura d'un inquisidor general, comú per a les corones de Castella i Aragó, el primer dels quals fou el cèlebre Tomás

19. Arxiu de les Set Claus (ASC) 1288.

20. C. BARAUT, *Cartulari de la vall d'Andorra... op. cit.*, doc. 135, p. 336.

21. Carles GASCÓN; Carmen XAM-MAR, *Les parròquies d'Andorra i l'Alt Urgell al segle XVI. La visita episcopal de 1575-1576 al bisbat d'Urgell*, Encamp / Montellà: Anem editors, p. 25.

de Torquemada qui, després de superar nombroses resistències locals, nomenà un inquisidor per Barcelona, Alonso de Espina, que hagué de ser acceptat per la ciutat i la diòcesi l'any 1487. Progressivament, aquest nou inquisidor amplià el seu radi d'acció a les diòcesis veïnes i, finalment, l'any 1498, li fou incorporada a la seva jurisdicció el bisbat d'Urgell, per al qual podria nomenar els seus propis delegats. Quedava així configurat un districte inquisitorial per a Catalunya amb seu a Barcelona.²² Teòricament, la incorporació del bisbat d'Urgell a la jurisdicció inquisitorial de Barcelona implicava que les Valls d'Andorra també ho feien de manera automàtica, tot i que, segons sembla arran de determinats informes de l'època, la seva activitat a les Valls fou escassa o inexistent durant bona part del segle XVI.²³ En aquest sentit, Montserrat Palau interpreta que la Inquisició s'hauria introduït d'una manera efectiva a Andorra a partir, aproximadament, de 1580 i, entre altres arguments, exposa, precisament, el contingut de la súplica de 1585, concretament la frase que especifica la recent vinculació d'Andorra al Tribunal de Barcelona, com a prova per demostrar aquesta afirmació.²⁴ Una vinculació, com sabem, que no havia de durar gaire temps: l'any 1601 Enric IV, aleshores ja rei de França, prohibí als andorrans acudir més davant del Tribunal de la Inquisició sota pena de rebel·lia, en considerar que la seva acció a les Valls entrava en conflicte amb les bases de la seva justícia senyorial.²⁵

Conclusió

La súplica adreçada pels andorrans a les Corts reunides a Montsó l'any 1585 forma part d'un procés de molt llarg recorregut que històricament ha enfrontat els interessos divergents dels andorrans, necessitats de garantir l'entrada i la sortida de mercaderies del seu territori per assegurar-se la supervivència, amb les pràctiques recaptatòries de

les hisendes dels estats situats a un vessant i altre dels Pirineus, decidides a evitar qualsevol excepció en els pagaments que pogués anar en detriment de les recaptacions, d'acord amb unes dinàmiques que remunten al segle XIV i que en certa mesura arriben fins a l'actualitat. Des del punt de vista històric, és de gran interès l'extens preàmbul que encapçala aquesta súplica que, incorporada amb la voluntat d'establir una contextualització adequada als motius de la seva súplica, ve a ser una carta de presentació dels andorrans davant dels diputats de les Corts. Una lectura atenta del preàmbul, que recull les peculiaritats geogràfiques, jurídiques i socials del conjunt de les comunitats que habiten a les Valls, ens fa sospitar que no es tracta d'una simple descripció objectiva i asèptica. S'hi entreveu una intencionalitat clara de subratllar certs aspectes concrets que afavoreixen l'argumentari dels andorrans davant dels seus interlocutors. Entre aquests aspectes destaca la voluntat d'incidir sobre la idea de pobresa, de modèstia i de manca de recursos i de capacitats pledejadores, que fan dels andorrans uns subjectes mereixedors d'unes mesures de protecció especials i d'uns privilegis tan específics com els que sol·liciten a les Corts de 1585. Aquesta manera de procedir no és nova, la trobem en sol·licituds de caràcter similar des del segle XV com a mínim,²⁶ i forma part d'una estratègia negociadora característica dels andorrans amb els seus poderosos veïns que es plasmarà a nivell popular en l'expressió «fer l'andorrà», recollida al *Diccionari català-valencià-balear* amb el significat de fer-se el desentès o dissimular, i recollit també al *Manual Digest* d'Antoni Fiter i Rossell, a mitjan segle XVIII, segons la màxima següent: «Màxima i regla és molt temps ha assentada lo tolerar alguna cosa i fer del ciego, mut i sord per no patir algun grave dany i també per lograr algun profit. Fer, en fin, de l'andorrà (com se sol dir per tota Catalunya per expressar

22. Rubén MAYORAL LÓPEZ, «Los orígenes del Tribunal de Barcelona. Los inquisidores del Santo Oficio catalán en el siglo XVI», *Espacios de poder: cortes, ciudades y villas* (s. XVI-XVIII), Madrid: Universidad Autónoma, vol. 2, p. 387-393.

23. Montserrat PALAU MARTÍ, *Protestantisme i inquisició a Andorra al segle XVI*, Andorra la Vella: Ministeri de Cultura i Afers Socials d'Andorra, 1996, p. 57-58.

24. *Ibidem*, p. 59.

25. *Ibidem*, p. 79.

26. Com ara en el privilegi atorgat pel comte Gastó IV, que franquia els andorrans de qualsevol pagament pel pas de queviures pel port de Fontargent, «attendut que las ditas vals són el loc estèril de viures et que en lo temps passat an sufferat plusors cargues, costadges et greuges a causa de la guerra de Cathalunha»; Susanna VELA PALOMARES, *Diplomatari de la vall d'Andorra. Segle XV*, Andorra la Vella: Arxiu Històric Nacional, doc. 88, p. 353.

la taciturnitat i prudència) per lograr sa honesta conveniència, perquè, de lo contrari, sinós que les coses fossen contra l'honestedat i bé públic, se segueixen a vegades deplorables conseqüències.»²⁷

L'altre gran aspecte destacable de la súplica adreçada a les Corts és la presència literal del concepte de neutralitat, no referit tan sols a la prohibició als andorrans de prendre les armes a favor d'un cosenyor per lluitar contra l'altre, segons quedava estipulat al Pariatge de 1278, sinó també a les guerres entre Espanya i França, en un moment força primerenc i coetani als primers esments a la neutralitat suïssa. En aquesta reivindicació de la seva neutralitat entre les dues grans nacions veïnes basarien els andorrans, a la llarga, l'existència del Principat de manera diferenciada als dos grans estats fronterers.

Apèndix documental

Els andorrans sol·liciten a les Corts de Catalunya ser afranquits del dret d'entrades i eixides per tots aquells *productes que entrin i surtin de les Valls per satisfer les seves necessitats, sense que els puguin vendre a tercers*. Eva SERRA I PUIG (coord.), *Cort General de Montsó (1585). Montsó-Binèfar. Procés familiar del braç eclesiàstic*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia i Interior, 2003, p. 537-538.

Reverendíssims, excel·lentíssims, molt il·lustres senyors. Les valls de Andorra són situades dins los àmbits del comtat de Cerdanya, entre dit comtat de Cerdanya y bescomptat de Castellbò, contigües a sol ixent ab dit comptat de Cerdanya, a ponent ab dit bescomptat de Castellbò, a tramuntana ab lo comptat de Foix y a migjorn ab lo territori de la Ciutat de Urgell; e totes les aygües de dites valls de Andorra vessen en Espanya y entren en lo riu de Segre. Los habitants en dites valls són tots pagesos que viuen de sos conreus y bestiar grossos y menuts, que crien per la comoditat de les montanyes y moltes erbes que ha en dites valls; ivernen los ganados y cabanes de bestiar en los plans de Urgell y extiu en dites

montanyes de les dites valls de Andorra. Són del bisbat de Urgell y en tot lo spiritual del bisbe de Urgell e del districte de la Santa Inquisició de Cattalunya poc temps ha, per auctoritat apostòlica; en la jurisdicció temporal són vassalls de dos cosenyors, ço és, de dit bisbe de Urgell e del compte de Foix, los quals per concòrdia entre ells feta de molt temps ha concorden en un jutge e nottari, la electió dels quals se fa *alternis vicibus* per dits senyors. Té quiscú de dits senyors en dites valls un balle e un veguer, los quals poden usar de prevenció en captura; emperò, en sententiar y judicar han de seguir *pro indiviso* lo vot i sentència de dit jutge e aportar los presos a la presó e cort comuna e única de dites valls; de les sentències de dit jutge, en los casos que de dret se pot apellar, se recorre al vicari general del bisbe de Urgell, y de aquell al archebisbe de Tarragona. Dels emoluments de la jurisdicció secular se donen tres parts al compte de Foix e una al bisbe de Urgell. Té més havant lo bisbe de Urgell quístia en dites valls, jatsie que la de dit bisbe és taxada en dos-centes trenta-dos lliures cada any que li toca de exhigir-la; e la del dit compte és de gràcia, per hont algun any exhigeix sinch-centes lliures barceloneses, altres anys sis-centes o més, segons se pot concordar ab dits vassalls y vol usar ab ells de gràcia. Los delmes y primícies són de la Iglésia de Urgell, la mensa capitular reben dits delmes e les primícies los cures de ànimes que són vicaries perpètuas, com les parrochials sien annexes y unides a la mensa episcopal; tots los fruyts axí de bestiar com de altres coses que en dites valls se crien, se empleen y consumexen en Cattalunya y en benefici dels poblats en aquella. Té lo dit compte de Foix les dites valls *in feudum* per la iglésia y bisbe de Urgell. Estan los poblats en dites valls en neutralitat, de tal manera que ni poden pendre armes en servey del bisbe de Urgell contra el comte de Foix, ni en servey del compte de Foix contra lo bisbe de Urgell; e per dita rahó sempre vihuen en pau, encara que entre la magestat del rey d'Espanya y la magestat del rey de França hi hage guerra; nis permet en dites valls castell algú ni fortalesa ni casa de gentil homo, com tots sien pagesos dividits en parròchies situades en dites valls, la una de les quals serveix a fra Miquel en vista de Pimorent y del Avet Coronat, dins la vall de Carol y vall d'Espanya,

27. Anton FITER I ROSSELL, *Manual Digest de les valls neutres d'Andorra*, Andorra la Vella: Consell General del Principat d'Andorra / Aloma editors, 2018, p. 391.

l'altra al port de Siguien, per hont també se entra al comtat de Foix. Tenen los habitants en dites valls tota franquesa, exceptats los càrrechs demunt dits, car no paguen lluïsmes ni foriscapis ni altres drets dominicals ni talles ni imposicions ni bolla ni General; e de les mercaderies e altres coses que trauchen de França e meten en dita vall són franchs de gabella. Demanen per ço e supliquen a la Cort General de Catalunya e tres brassos de aquella que, ateses les coses demunt dites e altres que deduhir se porien, los plàcia afranquir los poblats en dites valls del dret del General e o de entrada y exida de Catalunya que vuy paguen per les coses tant solament que trauran o metran per llur obs e ús, e no per lo que trauran o metran per mercaderie; volent que tota vegada que algun poblats en dites valls serà trobat en frau, so és, que en la denunciatió hauran feta als taulers de Catalunya no haurà

denunciada la veritat, caygue en pena de perdre la roba, e les dites valls se obligaran en pagar dita pena. E la gràcia y afranquiment reputaran los poblats en dita vall a molt particular mercè e serà obligar-los a continuar la bona correspondència que han tingut sempre ab la Ciutat de Urgell y altres poblats de Catalunya; e la Cort General de Catalunya farà en assò justícia, conservant o restituhint als poblats en dites valls en la franquesa e immunitat que tenien en temps del rey en Joan, rey de Aragó, com apar ab una carta pública del any mil tres-cents noranta, la qual se exhibeix perquè de aquella se haze rahó; e dita franquitat han perdut dits andorrans o dexat de guardar per ésser lo poder dels oficials del General de Catalunya molt gran y los poblats en dites valls de Andorra pobres y de poca resistència y no avesats a plets y qüestions.